

ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ
INTERNATIONAL CONGRESS ON SOCIAL SCIENCES
المؤتمر الدولي للعلوم الاجتماعية

23-25 MART 2018 KUDÜS / MARCH 23-25, 2018 JERUSALEM / القدس, 2018.25-23 مارس

Son Çağ Yayınları

Editörler:

Prof. Dr. Mehmet Dursun ERDEM

Doç. Dr. Özcan GÜNGÖR

Dr. İbrahim ÖZEN

Arş. Gör. Muhammet Raşit MEMİŞ

Arş. Gör. Halil İbrahim DOĞAN

Arş. Gör. Rukiye Aysun İNAN

Arş. Gör. Maşallah NAR

Arş. Gör. Tuba ÖZEN

Birinci Baskı: Eylül 2018

Baskı: Son Çağ Matbaacılık

ISBN: 978-605-2130-53-7

Sertifika No: 25931

Adres: İstanbul Caddesi,
İstanbul Çarşısı, No: 48/48-49
İskitler/ ANKARA
Tel: 0312 341 36 67

İBN ARABİ’NİN İŞÂRİ TEFSİRİNDE BEN-İ İSRAİL

Musa KAVAL*

Giriş

Tasavvuf tarihinin mühim isimlerinden olan İbn Arabi (1166-1240) dini ilimlerdeki derin bilgisini keşfi bilgilerle cem ederek bir çok eser kaleme almıştır. Kelime ve seslerin, İlahi hakikatin tecellilerini sembolize eden işaretler olduğunu ifade eden İbn Arabi, alemlerin yaratılış gayesini ve nasıl bir düzenle izhar olunduğunu anlatır. Vahdâniyyet ile zuhur eden kesret âlemi onun Vahdet-i vücûd düşüncesiyle daha anlaşılır kılınmaya çalışılmıştır. İbn Arabi’nin hakikatine ışık tutmaya çalıştığı âlemden kasıt öncelikle insandır (Demirli 2013: 33). Kur’an-ı Kerim’de yeryüzünde yaratılmış olan her şeyin insan için yaratıldığı bildirilmiştir (Bakara, 29). Allah (c.c.) göklerde ve arzlarda yaratılmış her şeyin insanın emrine verildiğini bildirmiştir; “O’dur ki, O yüce Allah’tır ki bütün göklerde ve bütün arzlarda her şeyi katından sizlerin emrine musahhar kıldı. Muhakkak ki bunda düşünen bir kavim için ayetler vardır.” (Câsiye, 13). Tefekkür ve murakabe sanatı olan tasavvufun erbabı, yaratılış gerçeğini yakini manada idrak etmek gayesiyle ayeti kerimede bildirilen düşünenlerden olmaya gayret etmişlerdir.

İbn Arabi, işâri tevil ile yazmış olduğu *Tefsir-i Kebir*’inde yaratılış hakikatini Allah’ın (c.c.) bütün âlemde yerleştirdiği işaretlerine dikkat çeker. Allah (c.c.) âlemi yaratmış ve insana da onu tefekkür etmesini emretmiştir. Bu anlamda insanın, zahiri âlem okumaları bâtinî uyum ile birlikte tevhidi ikmal etmesi gerekmektedir. Ki Allah (c.c.); “Kesin olarak inananlar için yeryüzünde ve kendi nefislerinde nice âyetler vardır. Hiç görmüyor musunuz?” (Zâriyat, 20-21) buyurmuştur. Alemdeki işaretlerle birlikte insanın kendi nefsindeki işaretleri doğru anlamda görebilmesi, okuyabilmesiyle ancak yaratılış gayesi anlaşılacaktır. İbn Arabi’nin sistemleştirdiği vahdet-i vücûd

* Dr. Öğr. Üyesi Hakkari Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, El-mek: kavalmusa@hotmail.com

düşüncesi sadece bu ayetin merkezinde tefekkür edildiğinde bile mahlukatta görülen dualizmin bir çok sebebi hikmetinin olduğu söylenebilir. Alemde insana, insandan da Allah (c.c.) doğru seyreden zâhir-bâtını anlamlandırma kabiliyetiyle donatılmış insan aslında âlemin özüdür (Demirli 2013: 30-34). Allah (c.c.) , insana bütün isimleri öğretmiş (Bakara,2/31) ki, bütün isimlerini, insanın temsil edilebileceğini ve kuvveden fiile onun üzerinden ortaya çıkacağını göstermiştir. Bu yönüyle insan Esmâü'l Hüsna'nın cem edildiği bir varlıktır. Bu istidadından ötürü de âlemde halife olarak görevlendirilmiştir. Allah'ın (c.c.) halife olacak kabiliyetlerde donatıp görevlendirdiği insan, Hakk ile âlem arasında bir yerdedir. Bu konumu ve istidadından anlaşılacağı gibi insan bir yönüyle Hakk'a diğer yönüyle de âleme dönüktür (İbn Arabi, 1321:114-5). Dolayısıyla insan, âlemdeki işaretleri kendi nefsiyle doğru şekilde anlamlandırıldığında kendisiyle birlikte âlemin halk ediliş gayesini mümkün şekilde idrak edebilir.

İbn Arabi yazmış olduğu *Fütûhat-ı Mekkiyye* adlı eserinde Müslümanlar için en önemli sembollerden olan Kâbe ve Hac görevinin zâhiri ve bâtını manasını, *Fususul Hikem* adlı eserinde âlemdeki kayıtlı varlık işaretleri ve peygamberin her birinin yaratılış hikmetlerini zâhir-bâtın uyumuyla birlikte izah eder. Tasavvufî anlatımın temelinde olan mananın izhar olması için zorunlu olarak kayıtlı olduğu zâhir bilgisi hakikatin basit ve net yüzüdür. Hakikat ve marifetten söz etmek için şeriat bilgisi nasıl elzem ise ruhani âlemlerin sırrının açılması için şehâdet âlemi de zorunludur. Dolayısıyla dış âlemdeki işaretler ile birlikte nefisteki izler birbirini destekler mahiyettedir. İbn Arabi, Kur'an-ı Kerim'i tevil ederken insan dualizminin doğurduğu bu sonuç nedeniyle anlamlandırılması daha zor olan nefsanî işaretlere dikkat çekerek zâhiri perdelere takılan insanlara yardım etmek istemektedir. Alem ile ortak yönü olan topraktan yaratılan insanın zâhiri yönü ilahi nefes ve isimler bilgisiyle donatıldığı için bir takım bâtını sırlara sahip olmuş, onları kendinde topladığı için üstün kılınmıştır (İbn Arabi, 1321: 24).

Ben-i İsrail

Ben-i İsrail yaşamış oldukları dönemde âlemdeki ve nefislerdeki işaretleri doğru okuyabilme kabiliyetiyle donatılmış, seçilmiş ve üstün kılınmış bir topluluktur. Kur'an-ı Kerim dışında diğer kutsal metinlerde seçilmiş ve üstün kılınmış oldukları

2. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi Bildiri Kitabı

bildirilen Ben-i İsrail ile ilgili olarak İbn Arabi kıssa anlatımıyla birlikte nefsanî bir okumayı gerçekleştirmiştir. Kur'an-ı Kerim'de kendilerinden en çok söz edilen ve kıssaları anlatılan Ben-i İsrail'e dair zahir ulemasının naklettiklerini adeta âlemde görülen işaretler olarak kabul eden İbn Arabi, kıssalardaki mananın nefislerde de okunabilmesi için teviller getirmiştir. Seyr-i sülûk olarak da görülebilecek bu nefis okumalarında Ben-i İsrail, Müslümanlar için güzel bir örneklem olarak sunulmaktadır. İbn Arabi'nin işâri tefsiriyle Müslümanlara hitaben örneklendirilen Ben-i İsrail'in uzun tarihi ve inanç serencamı zannedilenin aksine belirli dönemlerde tepki gösterilen klasik bir anlatı olmaktan çıkıp, bizatihi nefislerde karşılığı olan insani temel bir yönümüz olduğu görülür. Aksi halde uzun uzun anlatılan Ben-i İsrail kıssalarının nefislerde bir karşılığı olmadığını söylemek Kur'an-ı Kerim'in evrensel ve insani kuşatıcılığına aykırı düşecektir. İbret alınması amacıyla anlatılan Ben-i İsrail kıssaları, dinleri ikmal edilmiş Müslümanlara zâhiri ve bâtinî olarak önemli işaretler barındırmaktadır. Zâhir ehli tarafından mâhir bir şekilde nakledilen Ben-i İsrail kıssaları, İbn Arabi'nin tasavvufî muhasebe ve murakabe inceliğiyle nefis işaretleri olarak okunmuştur.

Kur'an-ı Kerim ile insan-ı kâmil'in kardeş olduğunu söyleyen İbn Arabi, tefsirinde Ben-i İsrail kıssalarını seyr-i sülûk'u açmak için kullanır. Devrin insan-ı kâmilî Hz. Musa (a.s.) önderliğinde Ben-i İsrail halkına mânevî tekâmülün nasıl gerçekleştirilebileceğinin anlatıldığı kıssalar geçmişin anlatıları değildir. Kur'an-ı Kerim kendisine tabi olanlar için iyi-kötüyü ayırt edecek bir Furkan olduğu gibi insan-ı kâmil de kendisine tabi olanlar için gözaydınlığı olur. Çünkü onlar ilahî hakikatleri zâhiri ve batını yönden insan idrakine açan ehil şahsiyetlerdir. İbn Arabi, Kur'an-ı Kerim'deki kıssalarından kastın ne olduğu ve kendisinin bu yöndeki gayesini şöyle açıklar; "Allah'ın kelamını sadece bir anlamla sınırlandırmak doğru değildir. Bilakis yüce Allah, Kur'an'ından nice latif sırları kullarının haline ve makamına uygun olarak velilerine açar. Allah ehline göre önemli olan, Kur'an'da yer alan kıssaların, örneklerin, hikmetlerin ve hükümlerin insan nefisine yönelik olarak anlaşılmasıdır. Çünkü dış âlemde (afakta) zuhur eden her şeyin bir benzeri iç âlemde (nefiste) de vardır. Örneğin Adem ve İblis veya Musa ve Firavun kıssasını bilmenin ne faydası var, bütün bunlardan kaynaklanan bir ibret senin nefsinde müşahede

edilmezse? Bu ilim dalında bütün yazdıklarımın gayesi, evrende zuhur eden şeylerin bilinmesi değildir. Bilakis, asıl gayem, gafillerin dikkatini insani ayn'da, âdemi şahısta mevcut olanlara çekmektir. Çünkü bir şekilde senin kurtuluşunla bir ilintisi yoksa zatının dışındaki şeyleri bilmenin sana bir faydası olmaz..." (İbn Arabi, I, s.15-16).

Ben-i İsrail'in Seçilmişliği ve Tevhid

İbn Arabi, işâri tevil içeren eserinde genel olarak zâhiri işaretlerin nefisteki karşılık anlamlarını ortaya koymuştur. Bunu yaparken zaman ve mekan sınırlarını Kur'an-ı Kerim'in evrensel yönünden istifade ederek aşmıştır. Böylece kıssaların günümüz ve gelecek insanı için zihinsel, duygusal ve ruhsal olarak nasıl bir iç tecrübeye evrilebileceğini göstermiştir. Yukarıda değinildiği gibi insan yeryüzünün en kıymetli mâhlukudur, özeldir. Yeryüzündeki her şey insanın emrine verilmiştir. Dolayısıyla insanoğlu Allah (c.c.) tarafından seçilmiş ve halife kılınmıştır. Hz. Adem (a.s.) ile başlayan bu ayrıcalıklı durum özellikle Hz. Nuh (a.s.) ve Hz. İbrahim (a.s.) anlatılarıyla menfi ve müspet yönlerde bildirilmiştir. Soyundan birçok peygamber gelen Hz. İbrahim (a.s.) duasının kabulü sonucu Hânifliğin temsilcisi olmuştur. Onun soyundan gelen İshak (a.s.) ve İsmail (a.s.) bugün semâvi dinlerin peygamberinin atasıdır. Ben-i İsrail'in atası olan Hz. Yakup (a.s.) ve oğulları ile ilgili kıssalar seçilmişlik olgusu bağlamında önemli fitri ve nefsâni eğilimleri ortaya koymaktadır. Hz. Yusuf (a.s.) ve diğer kardeşlerinin ilişkileri, maruz kaldığı muamele ve Mısır'da edindiği yüksek makam seçilmişliğin bir bedeli olduğuna işaret eder. Ben-i İsrail kavimleri arasındaki etkileşim ve özellikle insan-ı kâmil olan peygamberlere karşı sergiledikleri tavırlar sahip oldukları kabiliyet ve dolayısıyla seçilmişlik olgusu ile yakından ilişkilidir.

Allah (c.c.) Ben-i İsrail'i ihsan etmiş olduğu nimetler ile diğerlerine üstün kıldığını bildirir; "Ey İsrailoğulları! Size verdiğim nimetimi ve sizi cümle âleme üstün kılmış olduğumu hatırlayın." (Bakara, 122). Yine bir başka yerde kendilerine verilmiş nimetlerin ne olduğu bildirilerek üstünlüklerini teyit edilmiştir. Şöyle ki; "And olsun, biz İsrail oğullarına kitabı, hikmeti ve nübüvveti verdik. Ve kendilerine pak güzel rızıktan da verdik ve onları âlemlere üstün kıldık." (Câsiye, 16).

2. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi Bildiri Kitabı

Ben-i İsrail'in seçilmişliği ataları Hz. İbrahim'in (a.s.) tebliğ ettiği tevhid yoluna uymalarından kaynaklanmaktadır. Hz. İbrahim (a.s.) ile soy bağı olmakla birlikte aslında ondan sonraki peygamber arasındaki ilişkinin kan ile değil din birliğinden kaynaklandığı savunulur (Tâberi, III: 234-235). "Biz onları bir bilgiye göre âlemlere üstün kıldık" âyetinde iman etmenin sağlamış olduğu vahyi bilgi sayesinde kendi zamanlarındaki diğer insanlardan üstün tutuldukları ifade edilmiştir (Tâberi, III: 127). Yahudi kutsal metinlerinde de seçilmiş bir topluluk oldukları yazar; "Çünkü siz, Rabb'iniz olan Tanrı'ya mukaddes bir kavimsiniz; Rabb'iniz Tanrı, yeryüzündeki bütün kavimlerden kendine has kavim olarak sizi seçti" (Tesniye 7: 6). Ancak Yahudiler kendilerine verilmiş bu üstünlüğün inanç olarak değil; Hz. İbrahim (a.s.) ile başlayan İbrani peygamberler ve Ben-i İsrail'in soyundan gelen diğer peygamberler olan Hz. Yakup (a.s.), Hz. İshak'ın (a.s.) soyundan gelenler ile sınırlandırmış; Hz. İsmail'i (a.s.) ve neslinin seçilmişlerden saymamışlardır. İnançtan ziyade etnik bağ ile tasnif edilen bu seçilmişlik Tanrı ile yapılan ahdin ihlalinde dahi sonsuza kadar sürecektir (Bkz. Tekvin 12:2; 21:8-14; 27:1-39).

Ben-i İsrail'in seçilmişliğinin temelinde aslında tevhide inanmış olmaları yatmaktadır. Kendi kutsal metinlerde sık sık dile getirilen bu hakikate dair şu örnekler verilebilir. Her gece yatmadan önce, haftalık sinagog ayinlerinde tekrarlanan dua olan "Dinle ey İsrail, Tanrımız Rab, tektir!"nın dışında "Ben, Rabbim ve başka kimse yoktur, benimle birlikte başka tanrı yoktur." (Yeşaya 45: 5) örnek olarak verilebilir. Her şeye gücü yeten Tanrı için hiçbir şey imkânsız değildir (Yeremya 32: 27). Her şeyi yaratan Tanrı (Yaratılış 1:1-5) sonsuzdur. Yaratılmış her şeyden farklı olan Tanrı'nın evveli ve ahiri yoktur (Mezmurlar 90: 2). Tanrı'nın her şeye gücü yeter ve her şeyi bilir (Mezmurlar 139: 1-3).

Tevhidi kabul ettikleri ve üstün kıldıkları, Kur'an-ı Kerim'de de bildirilen Ben-i İsrail'in ahitlerin bozdukları için zemmedildiği görülür. Ancak Yahudi kutsal metinlerinde ahitlerini bozmaları durumunda bile onların seçilmişliklerine bir zarar gelmediğini okuruz. Halbuki Kur'an-ı Kerim'de başta tevhid nimetiyle üstün kılınan Yahudiler övülürken, ahitlerine sadakat gösteren az bir Yahudi hariç Ben-i İsrail kavminin sözlerinde durmayan ve günahlarından ötürü lanetlendikleri bildirilir (bkz. Bakara 2/83, 93, 100; Mâide 5/12-13; Âl-i İmrân 3/113-15; A'râf 7/159). Kur'an-ı

Kerim’de “And olsun biz, İsrailoğulları’na kitap, hüküm ve peygamberlik verdik, onları güzel rızıklarla besledik ve onları âlemlere üstün kıldık ve onlara açık deliller verdik.” (Câsiye, 16) bildirilen maddi ve manevi üstünlük ve mucizelerle desteklenerek kendi zamanlarının seçilmiş olmuşturlar (İbn Kesir, I: 118, 126). Elmalılı da kendilerine verilen bu nimetlere rağmen Ben-i İsrail’in buzağıya tapmak gibi tevhide muhalif inançlara meyletmeleri ve kendilerini uyaran peygamberlere ölüme varan zulümler reva görmelerinden ötürü seçilmişliklerinin ellerinden alındığını söyler (Elmalılı I: 404). Ben-i İsrail kendilerinin ahdi bozmalarına rağmen kendilerinin en üstün ırk ve inanca sahip olduklarına inanmalarına karşın kutsal metinlerinde ahitlerini bozduklarında, Tanrının sözünü dinlemediklerinde bütün lanetlerin üzerine gelecekleri yazar (bkz. Tesniye 28:1-2, 15; 7:12-13; 11:26-28).

İbn Arabi, Ben-i İsrail’in seçilmişliğini onların tevhid üzere vermiş oldukları ahde vefa göstermelerine bağlı olduğunu ifade eder; “Ey İsrailoğulları! Size verdiğim nimetleri hatırlayın, bana verdiğiniz sözü yerine getirin ki, ben de size vaat ettiklerimi vereyim, yalnızca benden korkun.” (Bakara, 40). İsrailoğulları, ilahi lûtfâ mazhar olmuş, hidayet ve nübüvvet nimetine nail kılınmış bir topluluktur. Yüce Allah, gayet latif ve nazik bir üslupla onları çağırıyor, eski nimetleri hatırlatıyor, ezeli ahitten sonra Tevrat’ta onlardan alınan fiil tevhidine ilişkin geçmiş sözü anımsatıyor...Bu çağrı, sıfat tevhidine özgüdür ve ikinci perdenin kaldırılmasından ibarettir. Dolayısıyla dini nimeti, ahdi, Allah’ın nimet veren ve veli sıfatıyla tecelli etmesini hatırlatmaya ilişkindir. (İbn Arabi, I: 64). İbn Arabi’nin açıklamasında tevhidin fiil ve sıfat olarak tarif edildiğini görürüz. Tevrat’ın fiil tevhidine ilişkin hakikatlerin bulunması onların zahir ehli olmaları nedeniyle yaratmanın algılara matuf yönü olan eylemlerle perdelenmemiş olmalarından kaynaklanmaktadır. Bunun bir sonucu olarak Hz. Musa’ya (a.s.) “Ey Musa! Biz, Allah’ı açıkça görünceye dek sana asla inanmayız.” (Bakara, 55) demişlerdi. Tevrat’ın hükümlerine tam olarak uymadıkları için onların sıfat tevhidine vakıf olmaları imkânsızdır. O nedenle Allah’ı (c.c.) görme şartlarına karşılık onları öldüren yıldırımdan sonra tekrar diriltilmeleri ve daha birçok nimetlere rağmen Ben-i İsrail eşyanın zahirinden öteye geçememiştir. Sıfat Tevhidi ise bir sonraki ayette bildirilen Kur’an-ı Kerim’e iman etmek ile müşahede edilebilecek bir hakikattir. “Elinizdekini tasdik

2. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi Bildiri Kitabı

edici olarak indirdiğime iman edin. Sakın onu inkâr edenlerin ilki olmayın! Ayetlerimi az bir karşılık ile satmayın, yalnız benden korkun. Bilerek hakkı batıl ile karıştırmayın, hakkı gizlemeyin.” (Bakara, 41-42). Ellerindeki zahiri fiil tevhidi ikmal edecek olan sıfat tevhidi olan Kur’an-ı Kerim’e iman edilmesi isteniyor. Zira yukarıda değinildiği üzere Kur’an-ı Kerim zâhiri/ âlem işaretleriyle bâtını/nefsi işaretleri en güzel şekilde ikmal eden kitaptır. İbn Arabi, Ben-i İsrail’in geleceğini bildikleri kitap ve peygamberi beklemelerine rağmen neden inkâra saptıklarının açıklar; *“İndirdiğime iman edin.”* Elinizdeki Tevrat’ın içerdiği fiil tevhidini tasdik niteliğinde sıfat tevhidi bağlamında habibime indirdiğim Kur’an’a inanın. *“Sakın onu inkâr edenlerin ilki olmayın.”* Kendi itikadınızla örtünerek ondan perdelenenlerin ilki olmayın. *“Satmayın.”* İhlas suresi ve ayetelkürsü gibi zatımın ve sıfatlarımın tecellisine delalet eden ayetlerimi *“az bir karşılığa”* değiştirmeyin. Maddi lezzetlere ve fiil tevhidi sevabına alıştığınız için, ayetlerimi nefsi cennetinizle değiştirmeyin. Eğer şirkten sakınıyorsanız, benim kahrımın, celalimin ve hicabimin dehşetinden de rızamı arzu ederek sakının. Benden başkası için herhangi bir sıfat ispat etmeyin. *“Hakkı batıl ile karıştırmayın.”* Yüce Allah’ın ilim, kudret ve irade gibi sıfatlarını bâtil ile yani Hakk’ın sıfatlarının zuhur ettikleri araçlar olan nefsinizin sıfatları ile karıştırmayın, nefsinize ait sıfatların çağırıldığı hususlar ve zihninizde uyandırdığı düşünceler ile Hakk’ın çağırıldığı hususlar ve canlandırdığı düşünceleri ayırt etmezlik etmeyin. Hakk’ın sıfatlarını nefsin sıfatlarıyla perdelemek, zuhur ettiklerinde nefsin sıfatlarını onların üzerine sermek suretiyle gizlemeyin. *“Bildiğiniz halde.”* Fiil tevhidini bilmeniz hasebiyle fiillerin kaynağının sıfat olduğunu bilmek durumundasınız. Dolayısıyla fiili O’ndan başkasına isnat etmediğiniz gibi sıfatı da O’ndan başkası için ispat etmeyin.” (İbn Arabi, I: 65).

İbn Arabi üstünlüğün tevhide iman ile gerçekleşeceğini yineledikten sonra Ben-i İsrail’in fiil tevhidiyle perdelendiğini söyler. Az bir dünyalık karşılığı âyetleri satmaları onların maddi lezzetlere düşkün olmaların ve olayların sadece zâhirine takılıp kaldıkları için kaza ve kader planında Yaratıcı’nın sıfatlarından perdelendiklerini anlıyoruz. Halbuki şehâdet âleminde tezahür eden her bir yaratma fiili Yaratıcı’nın bir sıfatının tecellisinden gayrı değildir. Onların perdelenmelerin sebebi ise nefisleridir. Kur’an-ı Kerim’e tabi olsalar kendileri için en büyük düşman olan

nefislerindeki işaretleri fark edebilecekler ve sıfat tevhidinde dair bilgilenmeyi gerçekleştireceklerdir. İbn Arabi, Ben-i İsrail'in nefisleri yüzünden perdelendikleri fiil tevhidinden kurtuluşun bir sonraki âyette emredilen namaz ve zekat ile gerçekleşeceğini söyler: “Namazı tam kılın, zekâtı hakkıyla verin.” (Bakara, 42).Sevabımı umabilmeniz ve rızamı talep etmeniz için. Bunun açılımı da şu ifadedir: “Rüku edenlerle beraber rüku edin.” (Bakara, 43) Rüku, Allah'ın yaptıklarına boyun eğmek ve kabul etmektir. Rızanın da işaretidir. Zaten bu da sıfatlar tecellisinin mirası ve gayesidir. Demek isteniyor ki: Sıfatlarımı mütalaa ederken benim kaza ve kaderime rıza gösterin, namaz maksadıyla kıyam esnasında gerçekleştirilen teveccüh sevap ve ecir talebinin göstergesidir. Çünkü nefis burada kendi sıfatlarıyla bağımsız olarak belirginleşir. Boyun eğmenin en somut en son noktası olan secde ise, zatın tecellisi esnasında vahdette fena bulmanın alametidir.(İbn Arabi, I: 66). Namaz'ın ibadetlerin anası olduğunu söyleyen İbn Arabi ve zekatın ise nefse hoş gelen harici mutluluktan yüz çevirmeye vesile olduğunu söyler. “Salât etmek yani namaz kılmak ise, beden rahatını terk etmek, vücuttaki organları yormak demektir. Bu yüzden namaz, ibadetlerin anasıdır. O var oldu mu kişi diğer ibadetlerden geri kalmaz. Çünkü “salat / namaz, hayasızlıktan ve kötülükten alıkoyar.” (Ankebut, 45) Namaz, beden ve nefis için bir yükür. Her ikisine de ağır bir meşakkat gibi gelir. Mal infak etmek de, nefse hoş gelen harici mutluluktan yüz çevirmektir ve buna züht denir. İnfak, kimi zaman insan nefisine canını vermekten daha ağır gelir. Çünkü cimrilik nefsin ayrılmaz bir özelliğidir. Bu yüzden yüce Allah, mal dağıtmak hususunda zorunlu olan (zekat gibi) miktarla yetinmeyip şöyle buyurmuştur: “Kendilerine verdiğimiz mallardan Allah yolunda harcarlar.” (İbn Arabi, I: 37).

Ben-i İsrail ve Nefis

İbn Arabi Bakara süresi ile başlayan Ben-i İsrail kıssalarının hemen başında tevhid ve nefis ilişkisine dikkat çekmiştir. Onun ifadelerinde Ben-i İsrail'in özel bir topluluk olarak geçmişte ortaya koydukları hakikatlerden hareketle, özellikle Firavun' karşı verilen mücadelenin kişinin nefisine karşı yürütmesi gereken vermesi gereken mücâhedeyi hatırlatmaktadır. Dolayısıyla onun tefsirinde Ben-i İsrail zâhir ve bâtın işaretlerin okunabildiği bir sembol olarak kullanılmıştır. İlahi hakikatlerin açığa çıkarılmasında etkin bir araç olan sembolik anlatımın nefis gibi gizli düşmanın hilelerinin ortaya

2. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi Bildiri Kitabı

dökülmesi, hakikat arayışısı için değerli bir anlamlandırma vesilesidir.

Allah (c.c.) Ben-i İsrail'i diğer insan topluluklarına karşısında yüceltmış ve onlardan ahitlerine sadık kalmalarını istemiştir. Ancak onlar nefisleri yüzünden kendilerine gönderilen peygamberlere itaat etmemişlerdir; “And olsun ki İsrailoğullarının sağlam sözünü aldık ve onlara Resuller gönderdik. Ne zaman bir Resul onlara nefislerinin arzu etmediğini getirdi ise Resullerin bir kısmını yalanladılar, bir kısmını da öldürdüler (Mâide, 70). İbn Arabi, İsrailoğullarının tevhidi gerçekleştirebilmelerine engel olan nefisleri yüzünden kendilerine hidayet rehberi olacak resullerden istifade edemediklerini anlatır:

“Onlar her açıdan perdelenmiş oldukları için, fiiller perdesini kaldırmak ve mülk tevhidinde davet etmek üzere Musa'yı gönderdik. Ama nefisleri bundan hoşlanmadı. Çünkü Musa'nın daveti nefislerinin hevâsına uymuyordu. Nefisleri yapıp ettiklerinden memnundu. Onlarla cem olmuştu. Lezzet ve şehvetiyle bütünleşmişti. Bu yüzden, Musa'yı yalanladılar ve nefis buzağısına taptılar, cumartesi yasağını çiğnediler, daha bir sürü kötülük ettiler. Derken, içlerinden bazıları Musa'ya iman etti ve fiil perdesinden kurtuldu ve bunu mutlak kemal zannetti. Bunun üzerine, sıfat perdelerini kaldırmak ve bâtin tevhidinde, yani melekût tevhidinde davet etmek üzere İsa'yı gönderdik. Ama nefisleri bundan hoşlanmadı. Çünkü onun daveti, kemâl bağlamında nefislerin hevâsına aykırıydı. Bunun üzerine onu yalanladılar ve bir sürü kötülük ettiler. Derken, bazıları ona iman etti de sıfat perdesinden kurtuldu ve nefsi için mutlak kemâl olarak algıladığı bu hali üzere kaldı. Bunun üzerine sıfat perdelerini açmak ve zati tevhide davet etmek üzere Hz. Muhammed'i (s.a.v) gönderdik. Ama nefisleri bundan hoşlanmadı ve onu yalanladılar. (İbn Arabi, I: 320-321).

Ben-i İsrail, Hz. Musa'dan (a.s.) önce Firavun'un zulmü altında eziliyorlardır. Firavun'u nefsi emare ile teşbih eden İbn Arabi insan-ı kâmil olan peygamberler yardımıyla tevhidi perdeleyen nefse karşı verilmesi gereken mücâhede ve onun tarzını ortaya koyar. Bu manada Tâhâ süresindeki 42-47. âyetler zikredilir; “Sen ve kardeşin birlikte âyetlerimi götürün. Beni anmayı ihmal etmeyin. Firavun'a gidin. Çünkü o, iyiden iyiye azdı. Ona yumuşak söz söyleyin. Belki o, aklını başına alır veya korkar. Dediler ki:

Rabbimiz! Doğrusu biz, onun bize aşırı derecede kötü davranmasından yahut iyice azmasından endişe ediyoruz. Buyurdu ki: Korkmayın, çünkü ben sizinle beraberim; işitir ve görürüm. Haydi, ona gidin de deyin ki: Biz, senin Rabbinin Resulleriyiz. İsrailoğullarını hemen bizimle birlikte gönder; onlara eziyet etme! Biz, senin Rabbinden bir âyet getirdik. Kurtuluş, hidayete uyanlarındır.” Bu ayetin tevili ile ilgili olarak İbn Arabi şunu söyler; “Seni, kendim için Resul seçtim.” Seni, kendime has kıldım. Seni, beden şehri halkı arasında has kullarımdan yaptım. Çünkü sende şerefli hasletler ve halifeliğimi yerine getirecek liyakat vardır. “Sen ve kardeşin...götürün.” ...Bu ifadeyle başlayan ve kıssanın sonuna kadar devam eden bölümün uyarlama suretiyle tevili yapılmak istenirse şöyle denebilir: Ey kalp Musa’sı! Sen ve kardeşin olan akıl “ayetlerimi...” delillerimi ve açıklamalarımı “götürün...” kendiniz bir şey uydurmayın, “beni anmayı unutmayın...” “Firavun’a...” azan, haddini aşan, bütün ruhani kuvvetlere üstünlük kurup onları istila eden nefsi emmâreye götürün. “Ona yumuşak söz söyleyin.” Şefkâtle ve alttan alarak, kışkırtmadan onu Hakk’ın emrine teslim olmaya, şeriatın hükmüne uymaya çağırın. Belki yumuşar, öğüt alır ve boyun eğer. Musa ve kardeşi, Firavun’un, üstünlük taslamayı alışkanlık haline getirdiği için, kendilerine karşı azıp iyice zorbalaşmalarından korkunca yüce Allah, teyit, yardım, koruma, vekil olma, şiddetli tavırlarını ve tuzaklarını ihata edip boşa çıkarma gibi vaatlerle onları cesaretlendirdi. Firavun’a boyun eğme ve şeriata uyma hususunda risâleti tebliğ etmelerini, onu hayvani kuvvetleri köleleştirmekten, kendine boyun eğdirmekten vazgeçmeye, onları ilahi huzura yönelme, ruhâni ve kutsi nurlardan, hakikât irfanından istifade etme hususunda kendileriyle birlikte göndermeye, maddi lezzetler ve dünyevi süsler elde etmek için onlara eziyet etmemeye zorlamalarını emretti. “Biz, senin Rabbinden bir âyet getirdik.” Senin bize tabi olmanı gerekli kılan bir delil getirdik. “Kurtuluş...” noksanlıklardan beri olma, bağlantılardan kurtulma, ruhani âlemden gelen nurani feyiz, delile “uyanların” ve ilahi nura sarılanlarındır” (İbn Arabi, I:756-757).

Beden şehrinde kendi eliyle büyüttüğü kalp Musa’sının vasıflarına kör olan nefis Firavun’u kendisine gösterilen mucizeleri zahiri göz hilelerinden ibaret zanneder. Çünkü dünyevi iktidara sahip olduğu için madde ile ilgili en tek tasarrufun kendi olduğunu düşünerek kibirleniyordu. Madde ile perdelendiği halde zorbaca

2. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi Bildiri Kitabı

sergilediği kibrinden ötürü bütün mucizelere kendisine gösterilse dahi iman etmeyeceği bildirilir; “Arz’da (yeryüzünde) haksız yere böbürleneni âyetlerimden uzaklaştıracağım. Onlar bütün mucizeleri görseler de iman etmezler. Doğru yolu görseler onu yol edinmezler. Fakat azgınlık yolunu görürlerse, hemen ona saparlar. Bu durum, onların âyetlerimizi yalanlamalarından ve onlardan gâfil olmalarından ileri gelmektedir.” (A’raf, 146). Tevhid ile teslimiyet göstermeyip nefsin hevâsını ilah edinen ve Allah’ın (c.c.) kendisini şaşırttığı, kulağını ve kalbini mühürlediği, gözünün üstüne perde çektiği kimselerden (Câsiye, 23; Furkan, 43) olan Firavun, hakikatlerden sırt çevrilmiştir. Riyâzet çekmediği için dik başlı olan emmâre nefis Firavun’u mucizeler karşısında itaat eden sihirbazların uyarılarını da dikkate almaz. İbn Arabi ilgili ayet ve devamıyla ilgili şu tevili getirir:

“Arz’da (yeryüzünde) haksız yere böbürleneni âyetlerimden uzaklaştıracağım, çevireceğim” yüzlerini “vechlerini” onlardan çevireceğim. Çünkü böbürlenme, nefsin sıfatlarından biridir. Onlar, nefis makamında sıfat âyetlerinden perdelenmişlerdir. Sıfat âyetleri ise kalp makamında olur. Ama hakk ile büyüklenenler öyle değildir. Onlar, mahv ve fena makamında büyüklük / kibriya sıfatıyla sıfatlanmışlardır. Böylece, Allah’ın büyüklüğü onların büyükmelerinin yerini almıştır. Nitekim, Cafer Sadık (a.s) “sende her türlü fazilet vardır; ne var ki sen büyükleniyorsun” diyen birine şu cevabı vermiştir: “Ben büyüklenmiyorum, fakat Allah’ın büyüklüğü benim tekebbürümün yerini almıştır.” Onlar, sahte bir hile, yapmacık bir tuzak kurmuşlardır, bunun hiçbir hakikâti yoktur. Onların sandığı gibi senin ortaya koyduğun delil böyle değildir. “Bunun üzerine sihirbazlar secdeye kapandılar.” Bu sırada, acizlikleri ortaya çıkan vehmi, hayali, tahyili ve maddi kuvvetler boyun eğdiler. Ama nefs-i emmâre firavunluğunu ve dik başlılığını sürdürdü, yerinde sabit kaldı. Çünkü riyâzet yapmamıştı ve alışkanlığının tutkulu bağılıydı. Bu kuvvetlere liderlik ediyor olması, bunların üzerinde zorba pozisyonunda olması inadını sürdürmesine ve kibri üzere sabit kalmasına neden oldu.” (İbn Arabi, I: 423-424).

İbn Arabi, Firavun’un kibrinden ötürü kalp Musa’sı ve onun yardımcısı akıl Harun’unun tevhidi işaretler olan âyetleri kendilerinden hiçbir şey ilave etmeden, nefis Firavunu’na göstermekle üzere gönderildiğini söyler. Hakikatin gösterilmesi

uğraşında kalp ve aklın ilahi vahyin dışında hiçbir şey katmadan ve Allah'ı (c.c.) zikrederek, O'ndan yardım dileyerek nefse karşı ilk önce yumuşak ve şefkatle yaklaşılması gerektiği anlaşılıyor. Ancak kibir ve azgınlıkta direnen nefis Firavunu'na karşı kökleşmiş hayvani şehvetlerine karşı Allah (c.c.) yardım ve muhafaza sağlayarak onun tuzaklarını boşa çıkaracağı vaadiyle inananları cesaretlendirir. Emmare nefis Firavunu'nu insanı tevhidten perdelemek için her yolu dener, her yöne sihirbazlar gönderir. Ancak Hz. Musa'nın riyazetle eğitti nefis asa'sı normal günlerde hayvanları için yapmak silkeleyerek dünyevi işleri düzenine uygun şekilde sürmesini sağlamış, tevhide zıt yalan v hileler düzülmesinde de onları yutan bir ejderha kesilmiştir. İbn Arabi azgın nefis Firavunu'na karşı terbiye edilmiş nefsin nasıl galip geldiği şöyle özetler; "...asa, Musa'nın dayandığı nefsine işarettir. Yani, Musa hayvani hareket ve fiillerde ona dayanıyordu. Hayvani sağlıklı kuvvet koyunları için fikir ağacından güzel adap, erdemli melekeler ve övgüye değer adetler yapraklarını onunla silkeleyip düşürüyordu. Musa (a.s), nefisini güzel bir şekilde yönettiği ve riyazetle eğittiği için tasarruflarına boyun eğiyor, emirlerine uyuyordu. Nefsi, Musa'nın izni olmadan kendi hayvani fiillerinden uzak duruyordu. Tıpkı asa gibi. Tartışma sırasında hasımlara karşı koymak için onu salıverdiği zaman bir yılana dönüşüyor, hasımların uydurdukları yalanları, iddialarını sağlamlaştırmak için iftira olarak yaydıkları şüphe iplerini, mugalatalarını ve amaçlarını ispatlamak için tartışma esnasında yapıştıkları yaldızlı asalarını birer birer yutuyor, onları yenilgiye uğratıp eziyordu." (İbn Arabi, I: 420-421).

Hakikat ile göz boyama arasındaki farkı bilen vehim sihirbazları akıllarını kullanıp hakkı kabul edince nefis Firavun'u çok kısa bir süre önce kendisinden yana olan ve geçmişte kullanmaktan imtina etmediği göz boyama ustalarını tehdit eder; “(Firavun) Şöyle dedi: Ben size izin vermeden önce ona inandınız öyle mi! Hakikât şu ki o, size büyü öğreten ulunuzdur. Şimdi elleriniz ile ayaklarınızı tereddüt etmeden çaprazlama keseceğim ve sizi hurma dallarına asacağım! Böylece, hangimizin azabının daha şiddetli ve sürekli olduğunu iyice anlayacaksınız.” (Tâhâ, 71). İbn Arabi, nefis Firavun'unun bütün maddi lezzetler ve şehvetleri tatmin etmek için kullandığı bitkisel nefsin terbiyesi için gerekli olan mücahedeyi engellemeye çalıştığını anlatır. Çünkü bitkisel nefis, insanın diğer kuvvetlerine temel oluşturduğu için şeytanın

2. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi Bildiri Kitabı

vesveseleriyle birlikte nefsi emmâre kişiyi tehdit eder. İbn Arabi bu tehdidin sebebini şöyle açıklar; “Tereddüt etmeden...Keseceğim...” bu söz, sunulan delilleri kabul eden, nefse muhalefet edip kalbi onaylamak suretiyle lezzetleri elde etme ve cismani şehvetleri tatmin etme amacına yönelik faaliyetleri terk etmeye karar veren kuvvetleri, nefsin uzaklaştırmasına ve hayatla ilgili tasarruflarına engel olmasına işaretler. “Hurma dallarına asmak” ise, onları, riyâzet esnasında öldürerek bitkisel kuvvetler sınırında durdurması, orada sabit kılması, faaliyet kaynaklarını bitkisel kuvvetlerin en yukarı mertebesinde bekletmesi, sair mertebelerde tasarrufla bulunmasına, konumları kaplamasına ve mekasibi istila etmesine izin vermemesine, ya da kaynağı ve mazharı konumundaki azalardan yoksun bırakmasına işaretler. Bu tevil çerçevesinde belirginleşen bu tehdit, insanı mücahededen alıkoyan şeytani dokunmalar neticesinde nefsin ürettiği vesvese ve telkinler kapsamına girer.” (İbn Arabi, I: 761).

Hız. Musa (a.s.) nefis Firavunu'na bir çok zâhiri ve bâtni işaretler sunmasına rağmen o yalanladı ve inkârında direndi. Sıfat ve Zat tevhidinden perdelendiği için bütün efali maddi boyuttan ibaret yorumlayıp, hırsıyla bağlı olduğu dünya yurdundan çıkarmak için kurgulanmış bir hileler oldukları zannına kapıldı;

“And olsun biz ona (Firavun'a) bütün (bu) delillerimizi gösterdik; yine de yalanladı ve diretti. Dedi ki: Bizi, yaptığın büyü ile yurdumuzdan çıkarasın diye mi geldin, ey Musa? Öyle ise, muhakkak surette biz de sana, aynen onun gibi bir büyü getireceğiz. Şimdi sen, seninle bizim aramızda, ne senin, ne de bizim muhalefet etmeyeceğimiz uygun bir yerde buluşma zamanı ayarla. Musa: Buluşma zamanınız, bayram günü, kuşluk vaktinde insanların toplanma zamanı olsun, dedi. Bunun üzerine Firavun dönüp gitti. Hilesini (sihirbazlarını) topladı; sonra geri geldi. Musa onlara: Yazık size! dedi, Allah hakkında yalan uydurmayın! Sonra O, bir azap ile kökünüzü keser! İftira eden, muhakkak perişan olur. Bunun üzerine onlar, durumlarını aralarında tartıştılar; gizli gizli fısıldaştılar. Şöyle dediler: Bu ikisi, muhakkak ki, sihirleriyle sizi yurdunuzdan çıkarmak ve sizin örnek yolunuzu ortadan kaldırmak isteyen iki sihirbazdırlar sadece.” (Tâ'hâ, 56-63).

İbn Arabi bu ayetlerin tevilinde zahiri/maddi kesafetten kurtulmuş nurani işaretlere rağmen nefsin maddeye olan

bağlılığından ötürü direttiğini söyler; “*Biz ona bütün delillerimizi gösterdik...*” maddi varlıklardan arınmışlığa ve nurların varlığına delalet eden bütün kanıtları ve belgeleri gösterdik. “*Yine de yalanladı...*” Çünkü onun nefsi madde idi. “*ve diretti...*” kabule yanaşmadı. Çünkü soyut varlıkları idrak etmesi imkânsızdı. Nefsin bedensel kalıbından sıyrılmasını da şu sözleriyle inkâr etti: “*Bizi...yurdumuzdan çıkarmağa mı geldin?*” Ardından kendisine sunulan delili büyüye nispet etti. Çünkü delili anlama hususunda yetersiz, onu kabul etmekten acizdi. Dolayısıyla hayali ve vehmi kuvvetleri karşı koyma, mücadele etmeye teşvik etti. Riyazet ve öldürme egzersizleri olmadan nefsin aydınlık delilleri ve apaçık Hakk’ı benimsediği çok az görülmüştür.” (İbn Arabi, I: 760).

Ayetlerin devamında tevhid hakikatinden uzaklaşmış nefsin maddedeki kesretten ötürü uyum ve ahenkten uzak olduğuna dair İbn Arabi şu tevilî getirir;

“Nefsani kuvvetlerin kendi aralarında çekişmeleri ise, kalbe itaat etmenin gerekliliğini kabul etmemelerinden ve her birinin kendi lezzetine yönelmesinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca lezzetleri de birbiriyle çelişen ve birlerine aykırılık arz eden niteliktedir. Gizlice konuşup aralarında fısıldaşmalarından maksat, tümünün, kalbe muhalif duyguları içlerinde saklamasıdır. Kuşkusuz, bu duygular da birbiriyle çelişmekte ve aykırılık arz etmektedir. Musa’nın sunduğu delilleri büyüye nispet etmeleri ise, bunların anlamlarını idrak etmekten aciz olduklarına, buna dair delillerin kendilerine gizli olduğuna yönelik bir işarettir. Bu kuvvetler için örnek, yani ideal yol, lezzetlerin elde edilmesi, bedensel şehvetlere dalmaktır. Önce onların atması, insan varlığı içinde vehim ve hayal menşeli olguların, süluk esnasında akli ve yakini olgulardan önce geldiklerine işarettir. Aksi takdirde, kesin burhana ve açık delile ihtiyaç olmazdı. Ayrıca bu, Hak davetçisinin, önce delile dayanarak batılı çürütmesinin, şüpheleri savmasının zorunlu olduğuna işarettir. Ki bozuk itikad ortadan kalksın ve hak yerini bulsun. İpler ve sopalar ise, Hakk’ın ruh ve akıl nuruyla teyit edilmesi olmasa harekete geçip kalbi mağlup etmeleri an meselesi olan cedel şüphelerinden kaynaklanan demagojiler ve safsatlardır. “*Korkma...üstün gelecek olan kesinlikle sensin. Sağ elindeki at.*” ifadesiyle kastedilen anlam budur. Yani nazari akıldan ibaret olan sağ elindeki güvenilir delili ortaya koy. Onların süslü, yaldızlı

2. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi Bildiri Kitabı

uydurma delillerini, mevhum batıllarını yok eder. Çözülür, dağılır giderler.” (İbn Arabi, I: 761).

Tevhide muhalif olan nefis Firavun’u öldürülmeli ve Yaratan’a tevbe edilmelidir (bkz. Bakara, 54). Nefsi dizginleyen riyazetin gerçekleşmesi için geceler ihya edilmelidir. Bu yüzden Allah (c.c.), Hz. Musa’ya vahyeder; “Kullarımla birlikte geceleyin yola çık da (size) yetişilmesinden korkmaksızın ve (boğulmaktan) endişe etmeksizin onlara denizde kuru bir yol aç...” (Taha, 77). İbn Arabi geceleyin yola çıkılmasının her nefsin kendi haline göre gecenin bir işleve sahip olduğunu ve kişiyi kendi menziline götürdüğünü açıklar. Bu menzil temiz nefisler için kurtuluş iken emmâre nefis ve onun cüzleri için helak olmaktadır: “Kullarımla birlikte geceleyin yola çık.” Nefislerin sıfatlarından oluşan karanlıklar içinde ve cismani gece vaktinde yola çık. “Onlara...bir yol aç.” heyûli deniz içinde arınmadan ibaret olan “kuru” , heyûlâni heyetlerin ter u tazeliğinin ve cismani maddelerin neminin ulaşmadığı bir yol aç onlara. “Yetişilmesinden korkmaksızın...” zulmâni tabiat örtüleri altında kaybolan bedeni güçlerin size yetişmesinden korkmayın “endişe etmeksizin...” size galip gelmelerinden, sizi istila etmelerinden endişe etmeyin. Çünkü onlar kayıtlıdırlar, kayıtlarıyla sınırlıdırlar, sizi kavramak hususunda yetersizdirler. “...Onların peşine düştü...” tabiata daldıkları için, onların peşine düşerek helak etmeye çalıştılar. Katran denizi onları bürüdü. Çünkü sonsuz helake ve ebedi azaba mahkum olmuşlardı. Bu anlamın uyarlamasına gelince, daha önce benzeri metinlerde uyarlamaya yer vermiştik.” (İbn Arabi, I: 765).

Değerlendirme

Kur’an-ı Kerim’de en çok konu edinen Ben-i İsrail seçilmiş bir topluluktur. Allah (c.c.) onların seçilmişliğini bildirmiş ve onları başta tevhid olmak üzere kabul etmiş oldukları ahitlerine sadık kalmalarını istemiştir. Ancak onlardan azının sözünde durduğunu, peygamberleri inkar ettiklerini ve hatta onları öldürdüklerini okuruz. Onların nisyan ve isyanlarının sebebi nefisleridir. Zira isyan ettikleri peygamberler onların nefislerinin arzu etmediği hükümleri tebliğ ettiğinde onları inkar etmişlerdir. İbn Arabi, Ben-i İsrail’i halife kılınmış insanın nefisine benzetmiş ve Kur’an-ı Kerim’de kıssaları oldukça fazlasıyla bildirilen bu kavmin seçilmişliğini ele alarak Müslümanlar için alınması gereken derslere dikkat çekmiştir. Ben-i

İsrail kıssaları nefsin tanınması ve ona karşı nasıl bir anlayış ve davranış geliştirilmesi konusunda seyr-i süluk durakları olarak görülebilir.

İbn Arabi, Ben-i İsrail'in Firavun'a karşı verdiği mücadeleyi devrin insan-ı kâmil'i olan Hz. Musa'nın (a.s.) rehberliğinde nefsi emmareye karşı verilmiş bir mücâhede olarak görür. Zulmü ve alçaklığıyla karşı konulması oldukça zor olan nefis Firavun'una karşı Ben-i İsrail kendinde gizli onu alt etme kabiliyetini kâmil bir önder öncülüğünde kuvveden fiile geçirebilecektir. Kolay gerçekleştiremeyecek bu mücadele de Ben-i İsrail'in seçilme sebebi olan tevhid ve onun uygulayıcısı olan Hz. Musa (a.s.) birçok kere sorgulanmış, şüpheye maruz kalmıştır. Nefsin maddeye olan bağlılığında kaynaklanan bu durum insanı bir gerçek olarak kabul edilmiş ve Allah (c.c.) tarafından tövbeleri kabul edilmiştir. Nefse karşı verilecek mücâhede'de kişinin zaman zaman şüphe ve hatalara meyledebileceğine işaret eden Ben-i İsrail kıssalarında tövbe ile dönüşümün ve insanın zâhir-batın paradoksunun aslında bir rahmet olduğu gösterilmiştir. Beden ve ruh dualizminin ardında gizli olan mârifetullah bilgisinin zemininde yükseldiği nefsin daha iyi tanınması için kendilerinden birçok peygamber çıkmış Ben-i İsrail'in geçirdiği süreçler İbn Arabi tarafından insan prototipi gibi değerlendirilmiştir. Böylece Kur'an-ı Kerim'de uzun bir şekilde aktarılan Ben-i İsrail kıssalarıyla muhatap olan Müslümanların nasıl bir şahileştirme yapabileceklerine dair fırsatlar sunulmuştur. Kur'an-ı Kerim'in sonsuz hikmetlerinden kendisine doğan ilhamlar sonucu tevil ettiği ilgili ayetler ışığında İbn Arabi, Müslümanlara evrensel özelliğiyle güncelliğini her daim koruyan kutsal kitabın kıssalarının işâri olarak yorumlamıştır. Kıssaların asıl hikaye ve olaylarından hareketle mananın evrensel ve insani yönlerini zaman üstü bir şekilde ortaya koyan İbn Arabi, Ben-i İsrail örneği ile bütün inananlara kendi seyr-i süluklerini kâmil bir rehber öncülüğünde nasıl gerçekleştirebileceklerini göstermiştir.

KAYNAKÇA

Demirli, Ekrem (2013). *İbnü'l Arabi Metafiziği*, İstanbul: Sufi Kitap.

2. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi Bildiri Kitabı

Kâşânî, Abdürrezzâk Ebü'l- Ğanâim. (1321). *Şerhu Fusûsi'l-Hikem*, Mısır: Matbaatu'l-Meymene.

İbn Arabî, Tefsir-i Kebir Tevilat, çev. Vahdettin İnce, İstanbul: Kitsan.

Muhammed b. Cerîr b. Yezîd b. Hâlid et-Taberî (1405): *Câmiu'l-Beyân fî Te'vîli Âyi'l-Kur'ân (I-XXX)* Beyrut: Dâru'l-Fikr.